

KSIĘGA ABSTRAKTÓW
BOOK OF ABSTRACTS
DZIEŃ I DAY

Dzienniki i inne źródła / Journals and Other Sources

dr hab. prof. UPH Antoni Czyż

Maria Dąbrowska i Anna Kowalska wzajem o sobie. Dwa lustrzane portrety w dziennikach

Obie kobiety to pisarki. Maria Dąbrowska zdobyła sławę już za życia. Anna Kowalska nie zyskała jej nigdy, choć jej, zapomniane i nie wznawiane, tomy prozy to wartościowa literatura z kręgu estetyki realizmu. To rzutowało na wzajemne relacje.

Każda z nich przez lata prowadziła dziennik. Są w nim nawzajem intensywnie obecne. W Dziennikach Marii Dąbrowskiej napięcie wokół portretu Kowalskiej nawet wzrasta z latami. W Dzienniku Kowalskiej równie intensywnie ukazana została autorka Nocy i dni.

Poznały się we Lwowie. Połączyła je szybko więź przyjaźni, przez krótki czas także intymna, a na całe lata - intensywne partnerstwo intelektualne. Dąbrowska była wówczas związana ze Stanisławem Stempowskim. Kowalska była mężatką. Po śmierci obu mężczyzn kobiety na nowo się zbliżyły, mieszkały nawet, u Dąbrowskiej w Warszawie, razem, jednak napięcia wzajemne narastały. Schyłek życia Dąbrowska spędza w podwarszawskim Komorowie, a dotkliwą samotność ukazuje w dzienniku.

Te odmienne a przejmujące zapiski stanowią lustrzane świadectwo trudnej przyjaźni i dozgonnego uczucia.

mgr Daria Chudoba

Przez młodą damę dla młodych dam. Kreowanie kobiecości w poradnikach Klementyny Hoffmanowej

Klementyna z Tańskich Hoffmanowa wyprzedzała swoje czasy. W epoce gdy aktywność zawodowa kobiet była zjawiskiem niepożądanym, utrzymywała się jako nauczycielka, prozatorka, dramatopisarka, redaktorka, tłumaczka i autorka popularnych poradników dla dobrze wychowanych panien. Najbardziej znaną z nich była wydana w 1819 roku „Pamiętka po dobrej matce albo ostatnie jej rady dla córki. Przez Młodą Polkę” (jako poradnik arka Hoffmanowa zadebiutowała jako dwudziestojednoletnia panna) Książka ta miała wpływ na kolejne pokolenia polskich dziewcząt. Kilka lat po publikacji, Hoffmanowa wydała kontynuację: „Amelia jako dobra matka”. W moim wystąpieniu zamierzam ukazać w jaki sposób, w swoich poradnikach, Hoffmanowa kreuje postać idealnej kobiety i (co jest prawdopodobnie nawet bardziej interesujące) jej przeciwieństwo – antywzorzec kobiecości. Aby poprawnie zrozumieć pisma Hoffmanowej należy umieścić je w odpowiednim kontekście historycznym, w przeciwnym razie analiza będzie powierzchowna. Dzisiaj jej rady mogą wzbudzać kpiny bądź politowanie, lecz czytelnik nie może zapomnieć o mentalności epoki. Istniały również inne istotne czynniki, których nie można ignorować. Najistotniejszym z nich jest prawne położenie kobiety. Pod uwagę należy wziąć trzy kodeksy prawne - pruski, rosyjski i austro - węgierski. Wszystkie z nich faworyzowały mężczyzn – jako mężów i synów - oraz ustanawiały patriarchalny model rodzinny. Bycie cierpliwą i posłuszną żoną, bez większych osobistych ambicji, było najlepszym sposobem aby poradzić sobie w XIX-wiecznym społeczeństwie. Brak jakiegokolwiek obowiązku szkolnego dla kobiet również nie wpływało pozytywnie na rozwój kobiecej niezależności. Według pism Hoffmanowej, jakakolwiek śmiałość, zbytnia ciekawość lub - Boże broń – ambicje naukowe mogły sprawić iż dziewczyna była niezdolna do zamążpójścia. Staropanieństwo było stanem, którego się lękano. Niezamężne kobiety wzbudzały politowanie i kpiny, najczęściej żyły na łasce rodziny. Pożądana żona miała dokładnie określone cechy. Musiała być spokojna, bogobojna, posłuszna mężowi, oddana rodzinie i pracowita. Hoffmanowa nie przedstawia jednak kobiet jako istot upośledzonych, ich dobroć, łagodność i niewinność uszlachetniały świat, który byłby „dziki i ponury” żyli na nim wyłącznie mężczyźni. Wywyższała je, nadając przyrodzoną „niebiańską” cechę – w świecie gdzie mężczyźni byli bogami, nadawała im role aniołów. Tak samo jak anioły miały swoje powinności – przeznaczone im przez Opatrzność. Nieposłuszeństwo oznaczało jednoznacznie burzenie świętego porządku. Porządek ten zapewniał jednak komfort – beztroski stan ignorancji pod opiekuńczym okiem mężczyzn. Pragnienie bezpieczeństwa było silniejsze niż potrzeba samorealizacji. Hoffmanowa rozumiała jednak, że ten porządek nie zawsze działał na korzyść jej kobiecych aniołów. Dostrzegała konieczność podstawowego kształcenia kobiet, wraz z nauką robótek ręcznych, które w razie potrzeby służyłyby zarobkowi. Hoffmanowa, sama będąc młodą kobietą, stworzyła cały system wychowania i edukacji kobiet. A może jej pisma stanowiły tylko lustro dla XIX-wiecznego

społeczeństwa? W odpowiedzi na to pytanie pomoże przeanalizowanie jej pism w kontekście historycznym. Pobieźna lektura omawianych poradników byłaby bowiem ze wszech miar krzywdząca dla tak utalentowanej i zasłużonej osoby, jaką była Hoffmanowa.

From young lady for young ladies. Creation of femininity in advice guides by Klementyna Hoffmanowa

Klementyna Hoffmanowa née Tańska was a person ahead of her time. In the era when professional activity of women was not endorsed, she made a living as a teacher, novelist, playwright, editor, translator and an author of popular guides for well-bred young ladies. The most famous was the Souvenir from a good mother or her last advice for her daughter. By a Young Pole (orig. "Pamiętka po dobrej matce, czyli ostatnie jej rady dla córki. Przez Młodą Polkę"), published in 1819 when Hoffmanowa was a 21 year old unmarried woman. The book had influence on the next generations of Polish girls. A few years after its publication, Hoffmanowa wrote the follow-up Amelia as a mother. The work which could serve as a continuation of Souvenir from a good mother, by the same Author (orig. "Amelia matką. Dzieło za dalszy ciąg „Pamiętki po dobrej matce” służyć mogące, przez też samą Autorkę";). In my paper I plan to demonstrate how Hoffmanowa had created an archetype of an ideal woman and - what is perhaps even more interesting - also its counterpart, the antimodel of femininity. To understand the writings of Hoffmanowa we have to put her books in the proper historical context, otherwise the analysis will be superficial. Nowadays her teachings may arouse ridicule or pity, yet the reader must consider the mentality of the era. There are also other important factors we cannot overlook. The most important one is the legal position of women. There are three law codes to consider - Prussian, Russian and Austro - Hungarian. All of them were in favor of men, as fathers and husbands, and the patriarchal model of a family. Being an obedient and patient wife, with no significant personal ambition could have been the best coping mechanism in the XIX-century society. The lack of any compulsory education for women was also not in favor for development of the young minds or any independence. Boldness, excessive curiosity or, God forbid, scientific ambitions could preclude any girl from getting married. Spinsterhood was a dreaded condition. The unwed women were pitied and mocked, most of the time they had lived on the mercy of their families. The perfect wife had very specific features - she had to be calm, god-fearing, patient, obedient to her husband, devoted to family and hardworking. But according to Hoffmanowa's guides, women were not impaired, their goodness, gentleness ennobled the world, which would have been "wild and grim" without them. She exalted women, giving them inherent "heavenly" features - in a world where men were gods, she gave them the roles of angels. Just as the angels, women had their duties - given by God. Disobedience meant overthrowing the holy order. But this order assured comfort - carefree state of ignorance under the caring eye of men. The need for safety was stronger than the desire for self-realization. However, Hoffmanowa was well aware, that this order was not in favor of her feminine angels. She saw the necessity of basic education of women, including handwork. Hoffmanowa, being the young girl herself, created whole system of upbringing and education. Or perhaps her works were only a mirror for society of 19th century. We can answer this question by analyzing her guides in historical context. A superficial reading of her writings would be unjust for such a talented person as Hoffmanowa.

dr hab. Agata Zawiszewska,

Prawa i obowiązki kobiety obywatelki w świetle materiałów opublikowanych na łamach czasopisma

„Ster” (Warszawa 1907-1914) pod redakcją Pauliny Kuczalskiej-Reinschmit

Polskie feministyczne czasopismo „Ster” wydawane przez Paulinę Kuczalską-Reinschmit miało dwie edycje: lwowską (1895-1897) i warszawską (1907-1914). Centralnym zadaniem edycji lwowskiej było przekonanie opinii publicznej w Galicji do utworzenia gimnazjów żeńskich z programem nauczania tożsamym jak w szkołach męskich, co pozwoliłoby dziewczętom zdawać maturę uprawniającą do wstępu na uczelnie wyższe. Zadanie to zostało osiągnięte w 1897 r., gdy pierwsze studentki zostały przyjęte na Uniwersytety w Krakowie i Lwowie.

Centralnym tematem edycji warszawskiej było przekonanie opinii publicznej w Królestwie Polskim, szczególnie polityków, do koncepcji równości obywateli „bez różnicy płci”. Wśród argumentów przemawiających za równouprawnieniem kobiet środowisko skupione wokół „Steru” wskazywało takie požądane, a już realizowane, prace aktywistek różnych opcji politycznych, jak walka z przemocą wobec dzieci, alkoholizmem, reglamentacją prostytucji, handlem kobietami, podwójną moralnością, biedą społeczną. Zagadnienia te były elementami emancypacyjnej ekonomii praw i obowiązków kobiety-obywatelki, sprzężonej z etyką indywidualną i narodową. Szczególnie w definiowaniu obowiązków kobiet wobec narodu „Ster” podkreślał odpowiedzialność kobiet za „higienę” płciową i cielesną narodu, łącząc idee emancypacyjne, nacjonalistyczne i eugeniczne, (równouprawnienia, niepodległość, czystość rasy).

dr Marcelina de Zoete – Leśniczak

Wymioty, choroba psychiczna i dżem z pestycydami – ciąża starszej siostry w narracji pamiętnikarskiej młodszej siostry

w „*Ninshin karendā*” (1990) Ogawy Yōko

Temat ciąży nie jest zbyt często przedstawiany w prozie japońskiej 21 wieku. Do japońskich pisarek współczesnych, którym zdarzyło się o tym napisać bez względu na to, czy same doświadczyły ciąży lub nie, należą Yoshimoto Banana (*Iruka*), Nakazawa Kei (*Umi o kanjiru toki*), Kakuta Mitsuyo (*Yoteibi ha Jimi- Peiji*), Yū Miri (*Inochi*) czy chociażby znana autorka mang, Ishizaka Kei w bestsellerowym esejju *Akachan ga kita*. Tematem ciąży zajęła się w swej prozie także Ogawa Yōko.

Ogawa Yōko (ur. 1962) należy do najpoczytniejszych pisarek japońskich XXI wieku, mimo że jej proza często może stanowić dla czytelnika nie lada wyzwanie. Jej pozornie klarowny, przejrzysty i przyjemny w odbiorze styl wcale nie przenosi czytelnika w banalnie skonstruowany, dobry i piękny świat przedstawiony. Wprost przeciwnie. Pisarka zabiera czytelnika w podróż, gdzie zatarta jest granica między teraźniejszością a przeszłością, jawą i snem, rzeczywistością i nierzeczywistością. Jak często zauważają krytycy, oprócz zdecydowanej przewagi żeńskich bohaterek, jej prozę wyróżnia także obecność dwóch często łącznie występujących elementów: trucizny i zła. Także te dwa elementy obecne są w jej najbardziej znanym opowiadaniu, nieprzetłumaczonym dotąd na język polski, nagrodzonym w 1990 roku prestiżową Akutagawa Ryūnosuke Shō *Ninshin karendā* (Pamiętnik ciąży). Jest napisane w formie pamiętnika młodszej siostry, notującej uważnie swe obserwacje na temat pierwszej ciąży starszej siostry. Jednak są one dalekie od gloryfikowania stanu brzemiennej kobiety. Macierzyństwo jest w tej powieści odczarowane, a autorka pamiętnika nie kryje swej pogardy ani niechęci do ciężarnej siostry, a tym bardziej do jej nienarodzonego dziecka. Z radością opisuje młodość ciężarnej, jej wizyty u psychiatry, a w końcu przygotowuje jej dżem z pestycydami mając nadzieję, że uszkodzą one płód. Dlaczego tak się dzieje i co wpłynęło na taką jej postawę? Jak bezimienna młodsza siostra wspomina wspólne dzieciństwo i zabawy w sąsiedniej klinice położniczej? Treść referatu koncentrować się będzie wokół tematu ciąży przedstawionego w *Ninshin karendā*, a także wokół próby wyjaśnienia postawy młodszej siostry w kontekście innych działających w złej wierze bohaterek prozy Ogawy Yōko.

dr Agata Rybińska

Kapłanki domowego ogniska – ideał pobożnej Żydówki w dziewiętnastym wieku

– w świetle modlitełek Fanny Neudy, Rozalii Saulson i Fanny G.

W oparciu o modlitełki Fanny Neudy, Rozalii Saulsonowej i niezidentyfikowanej Fanny G., chciałabym zaprezentować ideał kobiety żydowskiej obowiązujący w XIX wieku w Europie środkowej i propagowany przez wspomniane autorki. Za istotne uznaję przyjęcie dwóch perspektyw: religijnej i genderowej. Konieczne jest również uwzględnienie dynamiki procesów akulturacji ówczesnych Żydów i roli kobiet jako promoterek nowoczesności, a zarazem żon i matek odpowiedzialnych za podtrzymywanie żydowskiej tożsamości. W tym kontekście pobożne Żydówki jawią się przede wszystkim jako kapłanki domowego ogniska, wprowadzające też w praktyki religijne.

The ideal of the pious Jewish women in the 19.th Century - in the light of prayer books of the Fanny Neuda, Rozalia Saulson, Fanny G.

On the basis of the prayers gathered in the prayer books and published by Fanny Neuda, Rozalia Saulson and unidentified Fanny G., I would like to present the ideal Jewish woman propagated by these authoresses in the Central Europe in 19.th century. I consider, that it is necessary to take into account two perspectives: religious, and gender. It is also necessary to take into account the dynamics of the processes of acculturation of the Jews and the role of women as promoters of modernity. At the same time the wives and mothers are also responsible for maintaining a Jewish identity. In this context, the pious Jewish women appear first of all as a housewives that introducing also in the religious life and practices.

mgr Barbara Szymczak-Maciejczyk

„Najmniej mnie pociągał obowiązek kobiecości” – szkic o roli kobiety we wczesnej prozie Kuncewiczowej

Referat pod tytułem: „Najmniej mnie pociągał obowiązek kobiecości” – szkic o roli kobiety w prozie Kuncewiczowej poświęcony zostanie głównie wczesnej prozie pisarki. W dziełach takich jak *Twarz mężczyzny*, *Przymierze z dzieckiem* czy *Tamto spojrzenie* są poświęcone samoidentyfikacji i akceptacji – bądź jej braku – roli kobiety.

Autorka odrzuca ramy, w jakich chętnie widziałoby ją społeczeństwo, łamie także tabu poprzez opisywanie dojrzewania, przebiegu porodu czy problemu, jaki stanowił dla niej przymus kochania własnego dziecka od momentu jego pojawienia się na świecie. Szczególnie to ostatnie było dla Teresy, postaci z mikropowieści, trudne. Kuncewiczowa opisała problem, o którym się w jej czasach nie mówiło – panowało bowiem przekonanie, że każda matka musi kochać swe dzieci. Odwoływano się do biologicznej predestynacji kobiety do nienagannego odgrywania roli matki. Pisarka nigdy nie zgadzała się na sprowadzanie kobiety do roli (wyłącznie) żony i matki, co jest doskonale widoczne w jej twórczości.

Z uwagi na fakt, iż pisarka posługiwała się kilkoma językami, ich wpływ jest widoczny w wyżej wymienionych krótkich powieściach. Środkiem, którym posługiwała się najczęściej, była jednak metafora. W okresie drukowania wczesnych dzieł autorki metaforyzm był przez męską krytykę ściśle związany z literaturą kobiecą (co również zasługuje na kilka słów omówienia). Ponadto, pisarka nie unikała także odwołań do naturalizmu, ukazywała kobiecą rzeczywistość również poprzez pryzmat brutalnej siły natury kierującej jej życiem.

Ukazanie stosunku pisarki do społecznych ról kobiety jest ważne i interesujące, ponieważ Kuncewiczowa była jedną z pierwszych pisarek, które w tak odważny i mimo wszystko niezawołowany sposób pisały o obowiązkach i pozycji płci żeńskiej w społeczeństwie tamtych czasów.

W referacie chciałabym się odwołać nie tylko do powieści Kuncewiczowej, ale także do jej esejów teoretycznoliterackich (np.: do odpowiedzi na uczynienie z metafory ściśle kobiecego środka stylistycznego), listów wymienianych z innymi autorkami (np.: z Nałkowską, która udzielała jej rad dotyczących metafory w pisarstwie Marii) czy tekstów dotyczących ówczesnych realiów społecznych.

„Least attracted me the duty of womanhood” – a sketch about a woman's role in Maria Kuncewiczowa's early prose

The article titled: „Least attracted me the duty of womanhood” – a sketch about a woman's role in Maria Kuncewiczowa's prose is devoted to early Kuncewiczowa's creations. The novels as *The man's face*, *The alliance with the child* and *That look*, are dedicated to self-identification and acceptance – or lack thereof – the role of women.

The author rejects the framework of woman's social role, breaking the taboo by describing puberty, giving birth to a child, and a difficulty of loving her child from the moment of its appearance on the world. Especially the latest thing was difficult to Teresa, a character of Kuncewiczowa's early prose. The author described the problem which was not said loud – because there was a belief that every mother has to love their children, appealing to a biological predestination women to flawless play the role of mother. The author never agreed on bringing women to the role of (only) the wife and mother, which can be seen in her work.

Due to the fact that the author has used several languages, their influence is visible in the above-mentioned short novels. Her favourite stylistic was a metaphor. During time of printing the early works of the author metaphor was closely associated with women's literature. Moreover, the writer did not avoid also appeals to naturalism. She also showed a feminine reality through the prism of the brute force of nature in charge of her life.

Showing the relation of the writer to the social roles of women is very important and interesting. Kuncewiczowa was one of the first writers so brave to write about the obligations and position of the female in the society of those times. In this paper I would like to appeal not only to the Kuncewiczowa's novels, but also to her essays about the theory of literature (eg.: the answer to making the metaphor of women's center stylistic), her letters to (and from) another women's writers and the texts about her contemporary social realities.

dr Joanna Warońska

Granice kobiecości w międzywojniu. Kilka uwag o postaciach dramatów sióstr Kossaków

Na podstawie dramatów Marii Pawlikowskiej-Jasnorzewskiej i Magdaleny Samozwaniec zdefiniuję kobiecość, granice tego pojęcia i typowe role społeczne, wpisując głos autorek w prowadzoną w Dwudziestolecie międzywojennym dyskusję. Wydaje się bowiem, że teatr był jednym z ważniejszych mediów opiniotwórczych, co przypomniała niedawno Diana Poskuta-Włodek.

Jako autorki sceniczne siostry debiutowały w 1925 roku w Teatrze Małym Arnolda Szyfmana. *Malowana żona* oraz *Szofer Archibald* stały się sensacją ówczesnego życia artystycznego, choćby ze względu na ojca, Wojciecha Kossaka, oraz aktywność pisarek w innych obszarach literatury, Maria była już wówczas autorką dwóch tomików wierszy, Magdalena – powieści groteskowej *Na ustach grzechu*.

Kobiety pokazane przez Kossakówny są różnorodne, można je podzielić ze względu na pozycję społeczną, wiek oraz poglądy. Pojawiają się przedstawicielki niemal wszystkich stanów – arystokratki, mieszczyki oraz służące, ale podziały społeczne nie stanowią głównego tematu sztuk. Znacznie ciekawszy jest sposób określania kobiecości obecny w rozmowach oraz w działaniach postaci. Wśród bohaterek znajdziemy: stare panny, nieszczęśliwe i niezaspokojone mężatki, wciąż marzące o miłości, (wielokrotne) rozwódki, kochanki, stare kobiety (baby i babsztyle), które okazują się strażniczkami porządku społecznego i moralnego. U Pawlikowskiej-Jasnorzewskiej kobiety dodatkowo angażują się w politykę, gdy zbyt restrykcyjnie zaczyna ona określać ich życie osobiste (to np. przypadek *Baby-Dziwo*). I choć nie są rewolucjonistkami, to jednak wiedzą, że są sytuacje, gdy „osobiste staje się polityczne”.

Siostry Kossakówny w konstrukcji wątków kobiecych wykorzystują: rozwody, zdrady, ale także zagadnienia nieco bardziej drastyczne, jak miłość do pasierba, który na szczęście okazuje się nie być biologicznym synem męża, aborcja, macierzyństwo jako obowiązek wobec państwa. Te i inne tematy pozwalają odbiorcom zastanowić się nad tym, co wypada, a co nie wypada kobiecie międzywojennej. Gdzie kończy się komedia czy farsa, a gdzie zaczyna się dramat...

W swoim wystąpieniu wykorzystam ustalenia poprzedniczek, przede wszystkim Anny Wojciechowskiej, która stosując teorię językowego obrazu świata, na podstawie twórczości Magdaleny Samozwaniec (międzywojennej i powojennej) opracowała językowy obraz ról kobiecych, w tym także żony i matki. Wydaje się jednak, że poglądy autorki, uznanej przecież za „Boya w spódnicy”, warto rozważać w ich rozwoju, wpisując je w kontekst Dwudziestolecia międzywojennego i rzeczywistości powojennej. Mnie interesować będzie etap pierwszy.

Pisząc o Marii Pawlikowskiej-Jasnorzewskiej odwołam się do prac jej biografek – Elżbiety Hurnikowej oraz Anny Nasilowskiej, a także badaczek, które opisywały tę twórczość, przede wszystkim dramaty, za pomocą narzędzi wypracowanych przez krytykę feministyczną; będą to m.in. prace Ingi Iwasów.

The boundaries of femininity in the interwar period. Some remarks about the characters of dramas of Kossakówny sisters

Based on dramas of Maria Pawlikowska-Jasnorzewska and Magdalena Samozwaniec the author defined femininity, the boundaries of this concept, and typical social roles, entering the voice of the authors into the interwar discussion. It appears that the theater was one of the most important opinion-forming media, which reminded recently Diana Poskuta-Włodek.

As stage authors the sisters debuted in 1924 in the Arnold Szyfman's Mały Theatre. *Makeupped wife* and *Chauffeur Archibald* became the sensation of the contemporary artistic life, if only because of their father, Wojciech Kossak, and the activity of writers in other areas of literature, Maria was already the author of two books of poetry, Magdalena – grotesque novel *On Sin's lips*.

The woman and femininity was the main theme of the work of the sisters, although each of them sketched her portrait a little differently. Pawlikowska in her poetry showed mostly a woman in love, though heroically still seeking love, but Samozwaniec mocked of women not achieving to the level of witty intellectuals – somewhat limited, inexperienced or simply aging.

mgr Anna Kowalcze-Pawlik

„Kłątwa ta zwróci się ku tobie”: kobiecy język jako narzędzie zemsty w „Tragedy of Mariam” Elizabeth Cary

Celem wystąpienia jest przedstawienie sylwetki i twórczości renesansowej pisarki angielskiej, Elizabeth Cary, której sztuka *Tragedy of Mariam* (1613) jest pierwszym opublikowanym dramatem angielskim napisanym przez kobietę. Prezentacja skupi się na ukazaniu subwersywnego potencjału ww. sztuki, która w realiach antycznej Judei podejmuje temat ugłosowienia postaci kobiecych, stanowiących przeważającą większość wśród *dramatis personae*, a ukazuje problematyczny charakter relacji między bohaterkami, komplikujący się nie tylko ze względu na relacje władzy, ale też krwawy rodzinny konflikt. Cary wykorzystuje sztafaż tragedii, by odnieść się do renesansowej tradycji przedstawiania zemsty jako zniewieściałego, irracjonalnego działania, wynikającego z poddaniu się namiętnościom i przedstawia całe spektrum kobiecych zachowań, które nie dają się sprowadzić do wspólnego mianownika, jakim jest nieracjonalność i brak kontroli nad emocją. Pokazuje przy tym bolesne konsekwencje uwikłania bohaterek w patriarchalne, wewnętrznie sprzeczne przekonania dotyczące kobiecej natury i wskazuje na strategię przetrwania w opresyjnym społeczeństwie, nakazującym kobiecie milczenie. Bohaterki dramatu, dokonujące samoidentyfikacji poprzez odwet, posługują się językiem jako narzędziem zemsty, by przeklinać, obrażać, szkalować, wymownie milczeć, ale też łaskawie, a okrutnie wybaczać. Utożsamiają się tym samym ze stereotypami mścicielek i męczennic, nieustannie je przy tym przekraczając, a tym samym skutecznie utrudniają jednoznaczną ocenę moralną podejmowanych przez nie działań.

“This curse of thine shall be returned on thee”: Female Tongue as Instrument of Revenge in Elizabeth Carey’s Tragedy of Mariam

The aim of the presentation is to discuss the work of life of the Renaissance female writer, Elizabeth Cary, whose play *Tragedy of Mariam* (1613) is the first published English drama written by a woman. The presentation will focus on the subversive potential of the play. Set in ancient Judea, *Tragedy of Mariam* tackles the subject of female voice as agency through the female characters that constitute the majority of the *dramatis personae*, and depicts the problematic character of their relationships, complicated not only because of their power relations, but also because of a blood feud between them. Cary uses the tragic dramatic convention in order to critically engage the Renaissance tradition representing revenge as an effeminate irrational action, stemming from the overflow of the passions, and presents a wide spectrum of female behaviours that cannot be subsumed under one common denominator, i.e. irrationality and emotional lack of control. In the process she depicts the painful consequences of being caught in the paradoxes of patriarchal presuppositions concerning female nature and points to the survival strategies in an oppressive society that commends silence to women. The characters enter a process of self-identification through revenge and use language as its tool, to curse, offend, slander, remain in a meaningful silence, but also to forgive into a cruellest fashion. In this way they identify themselves with the stereotypes of vengeful hags and pitiful martyrs, while transgressing them, which complicates an unequivocal moral judgment of their actions.

Konstruowanie tożsamości płciowej / Construction of Gender Identity

prof. dr hab. Ewa Machut-Mendecka

Dwa modele feminizmu w Egipcie: Huda asz-Szarawi i Nawwal as-Sadawi

W ciągu XX w. rozwijają się w Egipcie trendy emancypacyjne, wśród nich feminizm liberalny i feminizm radykalny. Twórcą pierwszego z nich jest pionierka odrodzenia arabskiego, działaczka i pisarka Huda Szarawi (1879-1947). Wywodziła się z oświeconych warstw Egiptu i wraz z grupą pierwszych egipskich emancypantek inicjowała walkę o prawa i swobody kobiet, czemu służyły artykuły i wystąpienia publiczne. Założyła *Al-Itihad an-Nisa’i al-Misri* (Egipski Związek Kobiet) jako pierwszą organizację kobiecą w Egipcie. Wbrew tradycji panującej w świecie arabskim domagała się dostępu kobiet do edukacji, praw społecznych, ograniczenia poligamii oraz jednostronnych męskich rozwodów, występowała przeciwko noszeniu przez Egipcjanki zasłon. Utrzymywała kontakty z europejskimi organizacjami kobiecymi i popierała trendy westernizacyjne w swoim kraju. Obraz wyemancypowanej Egipcjanki wylania się z jej pamiętnika *Muzakkirat* (Wspomnienia), który dokumentuje przemiany społeczne w Egipcie okresu odrodzenia, a zarazem jest jedną z najstarszych pozycji literatury faktu w tym okresie. Zgodnie z koncepcją Szarawi kobieta zmierzając do postępu nie powinna wykraczać poza ramy wytyczone tradycją, problemy seksualne i życie intymne stanowią temat tabu. Nawal as-Sadawi (ur.1931), radykalna feministka stara się przesunąć te granice. W publicystyce i prozie porusza kontrowersyjne tematy o charakterze tabu, jak małżeństwa nieletnich, żeńskie obrzezanie, tzw. zbrodnie honorowe, skrajne uzależnienie kobiet od mężczyzn. Należy do pierwszych feministek podnoszących tematy te na forum publicznym, wystąpienia te z jednej strony budzą protest, z drugiej As-Sadawi spotyka się z aplauzem i podziwem. Jest lekarką, socjologiem i pisarką. W swoich wspomnieniach *Auraki – hajati* (Moje pisanie jest moim życiem) obrazuje swoją walkę o prawa kobiet, trudności i szkany, na jakie w związku z tym była narażona, wspomnienia te wzbogacają egipską literaturę faktu. Pisarka z całą otwartością roztrząsa

zagadnienia seksualne z medycznego i obyczajowego punktu widzenia, podejmuje tematykę płci, zwłaszcza w pracach *Al-Mara wa-al-dżins* (Kobieta i seksualność) oraz *Ar-Radžul wa al-dżins* (Mężczyza i seksualność). Nawal as-Sadawi jest prozaikiem, w swojej prozie, zarówno realistycznej jak i symbolicznej, koncentruje się na dramatycznych problemach kobiet. Przywiązana do tematyki kobiecej, w opowiadaniach i powieściach porusza te same tematy, co w publicystyce Jej feminizm stanowi pogłębioną, zradykalizowaną wersję koncepcji Hudy Szarawi, a celem wystąpienia jest porównanie obrazu kobiety, zarysowanego przez każdą z feministek.

Two models of feminism in Egypt: Huda Sharawi and Nawal as-Sadawi

During the XX century emancipation trends were developing in Egypt which included both the liberal feminism and radical feminism. This first was mainly due to a pioneer of the Arabic renaissance, activist and writer, Huda Sharawi (1879-1947). She came from well-educated classes of Egypt and together with a group of the Egyptian suffragettes initiated the fight for women's rights and freedoms, writing books and articles on this subject and speaking in public. She founded the Egyptian Women's Union as the first organization of this kind in Egypt. Contrary to the tradition Huda Sharawi demanded social rights, education, restriction of polygamy, called on change to the divorce law and protested against women's veils. The figure of an educated Egyptian woman emerges from her personal journal *Muzakkarat* (Memories) which shows the social changes in course of the 20 century being one of the oldest works of non-fiction literature in that time. According to Huda Sharawi the woman fighting for social advances should be consistent with the Arabic tradition, in which sexual and intimacy problems are regarded as a taboo subject. Nawal as-Sadawi (born 1931) as radical feminist is against that kind of thinking. In her journalistic, scientific and literary works she raises controversial and taboo subjects such as marriages of minors, female compulsory circumcision, the so called honour crimes and extreme women dependence on men. As-Sadawi is one of the first feminists discussing these subjects in public. In her memories *Auraki – hayati* (My writing is my life) depicted her fight for women's rights, it also deals with repression and harassment that she was exposed to. These memories enrich the Egyptian non-fiction literature. The writer frankly discusses the sexual issues from medical and social point of view, especially in her works *al-Mara wa-al-jins* (Woman and sexuality) and *Ar-Radžul wa-al-jins* (Man and sexuality). Writing novels and stories Nawal as-Sadawi also focuses on dramatic women problems no matter if her works are realistic or symbolic. She is very committed to women's issues and touches on the same subjects in her journalistic, scientific as well as literary subjects. In her understanding of feminism she developed and deepened the concepts introduced by Huda Sharawi and the purpose of this paper is a comparison of the Arabic woman outlined by each of the two feminists.

mgr Kamila Żukowska

Czy krytyka psychoanalityczna ma płęć?

Analiza porównawcza interpretacji baśni o Śpiącej Królowie Stefanie Bornstein i Bruno Bettelheima

Przedmiotem wystąpienia jest omówienie psychoanalitycznej krytyki baśni przedstawionej przez Stefanie Bornstein (1891-1939), żydowską psychoanalityczkę, członkinię Niemieckiego Towarzystwa Psychoanalitycznego. Autorka oryginalnej egzegezy baśni o Śpiącej Królowie jest postacią dziś zapomnianą, jej teksty nie zostały zaś do tej pory opublikowane. Zestawienie koncepcji Bornstein (1933) z ustaleniami Bettelheima (1977) na temat tego samego tekstu kultury, ma w zamierzeniu dać odpowiedź na pytanie czy psychoanalityczna krytyka literacka jest w jakiś sposób uwarunkowana płcią krytyka?

Does Psychoanalytic Literary Criticism Have any Sex?

A Comparative Analysis of Interpretations of 'The Tale of Sleeping Beauty' by Stefanie Bornstein and Bruno Bettelheim

The aim of the paper is to discuss the psychoanalytic interpretation of tales, as it is presented in the works of Stefanie Bornstein (1891-1939), Jewish psychoanalyst, member of The German Psychoanalytic Institute. Despite her having provided truly original interpretation of the tale of Sleeping Beauty, she is pretty much forgotten nowadays. A comparative research on Bornstein's (1933) and Bettelheim (1977) interpretations of the tale is intended to find an answer to the question whether psychoanalytic literary criticism is in any way determined by the sex of critic himself?

mgr Monika Holder

Wizerunek kobiet w pismach Charlotte Perkins Gilman

Charlotte Perkins Gilman (1860-1935) amerykańska feministka, pisarka, poetka, teoretyczka koncepcji społecznych. Jej pisma miały znaczny wpływ na kształtowanie myśli feministycznej przełomu XIX i XX wieku. „Żółta tapeta” (1892) to opowiadanie, w którym Gilman porusza temat ról kobiety i mężczyzny w patriarchalnym społeczeństwie. Zainspirowana własnymi doświadczeniami w walce z depresją,

Gilman opisuje historię kobiety, która stała się ofiarą ówczesnej męskiej koncepcji terapeutycznej. Znany w jej czasach lekarz, dr S. Weir Mitchell, jako jedyny środek leczniczy zalecił pisarce odpoczynek, ograniczenie wysiłku intelektualnego do dwóch godzin dziennie oraz zakaz pisania do końca życia. Po trzech miesiącach terapii stan psychiczny pisarki znacznie się pogorszył. Tylko dzięki własnej determinacji i sile udało jej się powrócić do pisania. Przez 7 lat (1909-1916) wydawała samodzielnie miesięcznik „Forerunner” („Prekursor”), w którym umieszczała swoje artykuły, eseje, powieści, wiersze i opowiadania. Jej publikacje ostro kontrastowały z pismami dostępnymi dla kobiet na przełomie XIX i XX wieku. Nawoływała w nich do radykalnych zmian zachęcając kobiety do podjęcia zdecydowanych kroków w walce o zapewnienie równych praw obywatelskich oraz dostępu do pracy i edukacji. Uważała, że niesłuszny, zdeterminowany przez płeć podział pracy oraz zależność ekonomiczna od mężczyzn hamują rozwój intelektualny kobiet. W 1915 roku wydała feministyczną utopię „Herland”, w której opisała społeczeństwo składające się z samych kobiet, w którym nie ma wojen, przestępczości, dominacji, próżności, a cały naród funkcjonuje jako jedna spójna rodzina. W pracy „Kobiety i ekonomia” (1898) Gilman analizowała pozycję kobiet w społeczeństwie i wyrażała pogląd, że jedynie niezależność ekonomiczna i wolny dostęp do pracy może zapewnić kobietom prawdziwą samodzielność. Gilman sięgała do wielu źródeł filozoficznych i ideologicznych. Nawiązywała do teorii ewolucji Charlesa Darwina oraz odwoływała się do darwinizmu społecznego, którego założenia wielokrotnie pojawiają się w jej pracach. Przywoływała poglądy socjologa Lestera Warda oraz Thorsteina Veblena, do których często odniosła się w swoich licznych pismach. Gilman przedstawiała czytelnikom poglądy socjologiczne i kwestie feministyczne zachęcając je do krytycznej analizy istniejących relacji społecznych.

The Image of Women in Charlotte Perkins Gilman's Writings

Charlotte Perkins Gilman (1860-1935) was an American feminist, writer, poet, and social theorist. Her writings strongly influenced and shaped feminists ideas starting from the turn of the century. Gilman raised the topic of the role of woman and man in patriarchal society in her short story “The Yellow Wallpaper”(1892). Inspired by her own experiences and struggle with depression, Gilman depicts a story of a woman who became victim of medical practices developed by the male dominated field at the turn of the century. A noted specialist in nervous diseases, Dr. S. Weir Mitchell, urged strict advice for Gilman to live a domestic life, have at most two hours of intellectual activity per day and to never touch a pen to paper for as long as she lived. After three months of obeying these directions Gilman was brought to the border of mental ruin. Only due to her determination and strength did she come back to writing. For seven years she published her monthly magazine “The Forerunner” (1909-1916), and during this time she wrote the entirety of every issue – articles, essays, novels, poems, and short stories. Her publications strongly contrasted with other journals targeted to women from the turn of the 19th and 20th century. She agitated in favor of radical changes, encouraging women to act on fighting for equal civil rights as well as equal access to work and education. She thought that unfair, sex-determined division of labor and the economic dependence on men restrain women’s intellectual development. In 1915 she published her feminist utopia story “Herland.” She depicted a society comprising of only women, where there are no wars, discrimination, crime, or vanity and the whole society functions as one cohesive family. In “Women and Economics” (1898) Gilman analyzed the position of women in society and expressed her views that only economic independence and free access to work can assure women genuine independence. Gilman was influenced by a range of philosophical and ideological sources. She often referred to Charles Darwin’s theory of evolution and the idea of social Darwinism. She was inspired by the views of Thorstein Veblen and Lester Ward. In her works she introduced readers to new sociological views and feminist issues inspiring them to critically analyze the social relations and issues of her time.

dr Joanna Trajman

Koniec z dyktatem ról społecznych! Manifest polityczny minister Kristiny Schröder

Pojawienie się w 2012 roku na niemieckim rynku wydawniczym książki „Danke, emanzipiert sind wir selber!” wywołało burzliwą debatę i uwidocznilo polaryzację społeczeństwa w kwestii ról, jakie współcześnie odgrywają czy powinny odgrywać kobiety, a także modeli życia rodzinnego. Rozgłos i emocje towarzyszące tej publikacji były spowodowane z jednej strony samą autorką książki Kristiną Schröder (współautorką jest Caroline Waldeck), z drugiej zaś przedstawionymi przez nią tezami.

Kristina Schröder pełniła w latach 2009-2013 z ramienia CDU urząd ministra ds. rodziny, seniorów, kobiet i młodzieży. Była pierwszą kobietą w historii RFN, która zajmując stanowisko ministra, została matką. Do swoich obowiązków powróciła po 10 tygodniach od porodu. Stała się obiektem zainteresowania mediów, początkowo ze względu na wątpliwości, czy młoda bezdzietna kobieta ma odpowiednie kompetencje do wypełniania zadań wynikających z zajmowanego przez nią stanowiska, a następnie, czy jako młoda mama będzie w stanie pogodzić wykonywanie obowiązków z opieką nad niemowlęciem. Uczynienie z jej życia prywatnego tematu politycznych komentarzy dało

Schröder asumpt do napisania książki, będącej wyrazem refleksji na temat sposobu postrzegania kobiet w społeczeństwie niemieckim przez pryzmat funkcjonujących wyobrażeń o ich pozycji, pełnionych rolach, czy przypisywanych im zadaniach.

Punktem wyjścia do rozważań jest sprzeciw wobec narzucania kobietom określonych wzorców, według których powinny one kształtować swe życie. Schröder jest przeciwniczką dyktatu ról zarówno ze strony feminizmu, jak i „strukturalnego konserwatyizmu”. Zwolennicy tego pierwszego podejścia propagują w imię równości płci wzorec pracującej na pełen etat kobiety, realizującej karierę zawodową, natomiast ci drudzy opowiadają się za tradycyjnym modelem rodziny z ideałem kobiety jako matki, który ma stanowić antidotum na rozpad więzi rodzinnych. Te narzucane przez „fanatyków” wyobrażenia odnoszące się do ról społecznych pełnionych przez płci są zdaniem minister główną przeszkodą w realizowaniu przez kobiety własnych scenariuszy życiowych. Mimo iż wskazane zostają określone strukturalne bariery będące przyczyną nierówności płci w społeczeństwie niemieckim, to autorka nie poświęca im większej uwagi.

Choć we wstępie Schröder pisze, że „ta książka jest książką polityczną” (s. 7), a jej tytuł sugeruje, że mamy do czynienia z manifestem politycznym, to jednakże autorka nie dostarcza żadnych rozwiązań zdiagnozowanych przez nią problemów. Przedstawia jedynie pewne zalecenia, czy wyraża życzenia. Stwierdza przy tym, iż nie ma żadnych obowiązujących powszechnie odpowiedzi na pytania odnoszące się do sposobu, w jaki kobiety kształtują swoje życie. Jediną wartością nadrzędną jest wolność wyboru. Można to odczytać, jako chęć oddzielenia sfery prywatnej od polityki i niechęć wobec ingerowania przez państwo w ten obszar aktywności swoich obywateli.

W swoim wystąpieniu chciałabym w oparciu o analizę przedstawionych przez autorkę argumentów zrekonstruować zajmowane przez nią stanowisko w sporze między feministkami a „strukturalnymi konserwatystami”. Ponadto podejmę się próby odpowiedzi na pytanie, czy w obliczu zaprezentowanych przez Schröder, piastującą urząd ministra ds. kobiet, poglądów jest w ogóle możliwe realizowanie jakiegokolwiek polityki wobec kobiet, na czym miałyby ona polegać i czy proponowane rozwiązania stanowią odzwierciedlenie założeń partii chadeckiej.

The end with the dictate of social roles! A political manifesto of the minister Kristina Schröder

The book „Danke, emanzipiert sind wir selber!” published in 2012 in Germany, has started a heated discussion and showed a social polarization regarding roles that women play or should play today as well as patterns of family life. The publicity and emotions accompanying this book were caused on the one hand by the authoress Kristina Schröder herself and on the other hand by the thesis she presented.

In 2009-2013 Kristina Schröder was the Federal Minister of Family Affairs, Senior Citizens, Women and Youth. She was the first woman who became a mother while serving this function. She came back to her duties only after 10 weeks since the childbirth. She became an object of intense media interest, initially because of doubts whether a young childless woman was competent to carry out the tasks arising from her position of minister and then, whether a young mother was capable of performing the duties while caring for a baby. Making a politic topic from her private life had encouraged her to write a book expressing her reflection on the perception of women in the German society through the prism of functioning conceptions about their positions, performed roles or tasks assigned to them.

The starting point for consideration is the objection to the imposition of specific patterns to women, according to which they should shape their lives. Schröder is against dictating the roles from both feminism and the „structural conservatism”. Proponents of the first approach propagate in the name of gender equality a pattern of a full time working woman who pursues her career, while the others are in favor of the traditional family model with the idea of woman as a mother, which should be the antidote to the breakdown of family ties. These imposed by the "fanatics" ideas relating to the social roles performed by genders are according to the minister the main obstacle for the realization of women's own life scenarios. Although certain structural barriers causing inequality in the German society are indicated, the authoress doesn't pay much attention to them.

Although in the introduction Schröder writes that "this book is a political book" (p. 7), and its title suggests that we are dealing with a political manifesto, the authoress doesn't give any solutions to the problems she diagnosed. She only presents some recommendations and expresses wishes. She also states that there are no universally applicable answers to the questions about the way in which women shape their lives. The only superior value is freedom of choice. This can be read as a desire to separate the private sphere from the politics and as an aversion to state interference in this area of its citizens' activity.

In my speech I would like to reconstruct the authoress position in the dispute between feminists and the "structural conservatives" based on the analysis of the arguments she presented. In addition, I will make an attempt to answer the question, whether in the face of view presented by Schröder holding the position of Minister of Women, it is possible to implement any policy towards women, what would it involve and whether the proposed solutions reflect the assumptions of the Christian Democratic Party.

prof. Pervine Yehia Elrefai,

Woman's Culinary Literature as Resistance: Gender Constructions and Gastronacionalism

As an interdisciplinary field, food studies is intrinsically intertwined with women's studies, postcolonial theory, sociology, psychology, history, economy and political science. In *Feminist Food Studies: A Brief History*, Arlene Voski Avakian and Barbara Haber point out that though feminists have been concerned with the issue of domesticity, they nonetheless disregarded cooking, being "merely a marker of patriarchal oppression and, therefore, not worthy of attention". As they put it, "studying the relationship between women and food can help us to understand how women reproduce, resist, and rebel against gender constructions as they are practiced and contested in various sites, as well as illuminate the contexts in which these struggles are located." Seen in this light, this paper focuses on how women writers utilize food in their literature as a means of resistance to gender constructions as well as a strategy of survival, a tactic of identity formation, agency and nation building. The paper will scrutinize a number of novels and literary articles that belong to Arabic and English literature of the diaspora written by women writers of different cultures and nations utilizing an interdisciplinary approach that takes food studies as its point of departure.

dr Irina Bocianu

When Rebellion Meets Taboo: Lizoanca in Doina Rusti's Lizoanca la 11 ani (Lizoanca at The Age of 11) and Jeanette in Jeanette Winterson's Oranges are Not the Only Fruit

The present paper attempts at making a comparison between two different environments which influence gender formation whose starting point is the assumption that one's sex automatically determines one's gender. Gender, as in Judith Butler's theory of performativity, is a series of acts and actions performed by the others whose role is to define and engender their recipient. Performativity is something which is controlled by the members of the society, gender, thus becoming a social construct. Butler's theory deconstructs the stereotypical beliefs regarding sex/gender and introduces the idea of gender fluidity as associated with performativity.

Having this theoretical approach as background, my analysis focuses on the differences and similarities of the social and cultural environments that shape one's identity. For this reason, I have chosen to draw a comparison between the work of the Romanian post communist writer Doina Rusti (*Lizoanca la 11 ani - Lizoanca at The Age of 11*) and the British writer Jeanette Winterson (*Oranges are Not The Only Fruit*). The two novels address the lives of two young girls - Lizoanca and Jeanette - who are both experimenting and finding their sexualities. Both novels reflect the image of their characters as outcasts in their societies' eyes - Lizoanca is a prostitute at a very young age and Jeanette is struggling in front of her newly found sexuality - she is a lesbian. Under these circumstances, my analysis starts from Lizoanca whose neither gender nor sex are questioned but rather her sexual practices at a very young age. Due to her "profession", Lizoanca spreads syphilis to the entire village. This does not lead to a proper investigation as the patriarchal society runs away from the responsibility of having sexual relations with a minor, refusing to answer the question of responsibility. Another important issue here is the other women's attitude towards her and how she is seen through their eyes.

In the second part of the paper I choose to change focus from the heterosexual post communist Romanian village to a semi-patriarchal - rather more matriarchal - religious society in *Oranges*. Here, Jeanette becomes an outcast due to her sexual drives. Thus, the analysis shifts from the sex/gender dichotomy to imply fluidity - following Butler's gender performativity. Jeanette, like Lizoanca, faces a resistant community - highly religious - whose spokesperson is her own mother as well as other female characters. Their relationship is quite intricate as the mother involves all the community's members in her struggles to bring Jeanette to the "right" track.

The results of the analysis are that the two societies, although different, have meeting points regarding gender binary, gender formation and gender/sex association under different patriarchal practices that are reflected by the two characters' struggle to fight these taboos and, as expected, overcome them and become strong women.

dr Angelika Adamczyk,

Zakrywanie włosów przez ortodoksyjne Żydówki – wyraz skromności czy symbol zniewolenia?

Zakrywanie włosów przez ortodoksyjne zamężne Żydówki jest zarówno wymogiem, narzuconym im przez prawo żydowskie (*halachę*), ale także zewnętrzną oznaką przynależności kobiety do konkretnego odłamu judaizmu.

W swoim referacie sięgnę go genezy zwyczaju zakrywania włosów w judaizmie i zaprezentuję różne rodzaje nakryć głowy (peruki, chustki, szale, kapelusze) noszone przez izraelskie chasydki, przedstawicielki nowoczesnego judaizmu ortodoksyjnego czy religijno-narodowego. Prześlę podejście do tego zwyczaju w ważniejszych tekstach źródłowych judaizmu, przedstawię opinie różnych współczesnych rabinów na temat tego wymogu oraz przeanalizuję jego zasadność w kontekście nakazu skromności (*cnijut*). Ponadto zaprezentuję argumenty coraz liczniejszych przeciwników tego, jak i innych nakazów *halachicznych*, dotyczących wyglądu zewnętrznego i cielesności kobiet.

Niektóre izraelskie organizacje religijnych feministek podają w wątpliwość wymóg noszenia nakrycia głowy przez kobiety jako nieaktualny, nieprzystający do dzisiejszych czasów, i dostrzegają w nim przejaw zniewolenia kobiety. Ta feministyczna dyskusja na temat zakrywania włosów jest ważnym głosem w walce o równe prawa kobiet w religijnej społeczności w Izraelu.

Covering the Hair by Orthodox Jewish Woman – Expression of Modesty Or Symbol of Enslavement?

Covering the hair by married orthodox Jewish women is both a requirement imposed on them by Jewish law (*halakhah*), but also an outward sign of belonging to a particular fraction of Judaism.

In his paper, I will go the origins of the habit of covering the hair in Judaism and I will present various types of headgear (wigs, scarves, shawls, hats) worn by Israeli Chasidic women, representatives of modern Orthodox Judaism or Religious-National Judaism. I will trace the approach to this custom in the most important source texts of Judaism as well as present the opinions of the various modern rabbis about this requirement and analyse its validity in the context of the requirement of modesty (*cniyut*). Furthermore, I will present some arguments of a growing number of opponents of this and other *halachic* precepts concerning appearance and physicality of women.

Some Israeli organizations of religious feminists call into question the requirement of wearing headgear by women as outdated and irrelevant in contemporary times, and see it as a manifestation of the women's enslavement. This feminist discussion on hair's covering is an important voice in the fight for equal rights of women in the religious community in Israel.

mgr Aleksandra Kamińska

„Potrzebujemy nowych form” – wystowienie kobiecości w wybranych sztukach Caryl Churchill

Caryl Churchill jest ikoną kobiecego teatru i dramatu. W swoich sztukach konsekwentnie odnosi się do kobiecego doświadczenia i poszukuje dlań coraz to nowych środków wyrazu. Jej twórczość wyraźnie wskazuje, że istniejący język teatru często okazuje się niewystarczający, by oddać istotę kobiecego bycia w świecie. Ponadto dramatopisarka jednocześnie pokazuje kobiece postaci w kontekście historycznym i świadomie ukazuje je jako przedmioty artystycznej reprezentacji, poddając krytycznemu oglądowi sam akt twórczy.

W sztuce *Top Girls* (1982) dramatopisarka przedstawia życie kobiet w Wielkiej Brytanii za czasów Margaret Thatcher, ale również konfrontuje ze sobą różne typy postaw feministycznych. Rewersem dla realistycznego planu ukazującego prężnie działającą agencję pracy jest scena uroczystej kolacji, do której przy jednym stole zasiadają: legendarna papieżyca Joanna, dziewiętnastowieczna podróżniczka Isabella Bird, japońska konkubina cesarza/buddyjska mniszka Lady Nijo, Dulle Griet z obrazu Breughla czy Cierpliwa Gryzelda z „Opowieści kanterberyjskich” Chaucera.

W sztuce „Skriker” (1994) Churchill porzuca wcześniejsze eksperymenty i decyduje się na śmiały krok: wymyślenie języka na nowo. Młodzianka bohaterka sztuki znajduje się w szpitalu psychiatrycznym, dokąd trafiła po zabiciu swojego nowonarodzonego dziecka. Dramatopisarka zaludnia świat sztuki – który można zinterpretować jako odbicie wewnętrznego pejzażu bohaterki – fantastycznymi stworzeniami zaczerpniętymi z brytyjskiego folkloru. Postacie te nie komunikują się zwyczajnym językiem – który nie jest w stanie wyśłowić traumy bohaterki – a zupełnie nowym rodzajem języka wymyślonym przez dramatopisarkę. Działa on na zasadzie wolnych asocjacji, aglutynacji, słowotwórstwa i podobieństw fonetycznych, konsekwentnie podważając logikę rządzącą zwyczajną angielszczyzną.

Można pokusić się o stwierdzenie, że Churchill odrzuca to, co w języku „męskie” – logikę, klarowność, podporządkowanie regułom – i zastępuje te aspekty cechami „żeńskimi” – płynnością, niedookreślonością, improwizacją. W efekcie język, którym posługuje się Skriker, jest niezrozumiały jedynie pozornie. W rzeczywistości okazuje się głęboki, wieloznaczny i wielopoziomowy, otwierając się na możliwość psychoanalitycznych odczytań.

W swojej najnowszej sztuce, „Escaped Alone” (2016), Churchill konfrontuje się z tematem kobiecej starości i odsłania lęki, jakie się z nią wiążą. Wykorzystuje w tym celu kolejny nietypowy zabieg: zestawia spotkanie w ogrodzie przy herbacie czwórki wieloletnich przyjaciółek z apokaliptycznymi wizjami obrazującymi rozpad otaczającej nas rzeczywistości. Na styku dwóch zderzających się rzeczywistości rodzą się pytania o sposoby odkrywania swojego miejsca w świecie i możliwość podzielenia się najbardziej osobistymi aspektami doświadczenia.

Trzy wymienione powyżej sztuki są radykalnie różne w formie, a jednak wszystkie stanowią przykłady prowadzonych przez Caryl Churchill poszukiwań odpowiednich środków artystycznych do opisanego kobiecego doświadczenia. Dramatopisarka na każdym kroku zdaje się przypominać, że wciąż brakuje po temu odpowiedniego języka i nie ustaje w próbach, by ów język wymyślić na nowo. Proponowane wystąpienie będzie miało na celu przeanalizowanie tego aspektu twórczości Churchill, głównie (ale nie tylko) w oparciu o wymienione powyżej sztuki.

„We Need New Forms”- Putting the Feminine Into Words in Selected Play by Caryl Churchill

Caryl Churchill is one of the icons of feminist theatre and drama. In her plays, she repeatedly explores the feminine experience and never stops in her efforts to find new modes of expressing it. Her artistic output often shows that the existing language of theatre is not sufficient to fully reflect the essence of womanhood. Moreover, Churchill not only shows female characters in a specific historical and political context but also reveals them as subjects of artistic representation, thus examining the mimetic act in itself.

In *Top Girls* (1982), Churchill represents the situation of women in Thatcherite Britain but also confronts different feminist approaches. The realistic world of the play, showing a successful job agency, is supplemented with a surreal scene in which several unusual female characters share a table: the legendary Pope Joan, 19th-century traveller Isabella Bird, Japanese emperor's concubine/Buddhist nun Lady Nijo, Dull Grete from Breughel's painting and Patient Griselda from Chaucer's *Canterbury Tales*.

In *The Skriker* (1994), Churchill abandons her earlier experiments and decides to try something even more daring: to invent an altogether new language. The young female protagonist of the play is hospitalised in a psychiatric institution after killing her baby. The world of the play – which can be interpreted as a representation of the inner world of the main character – is populated by strange creatures drawn from British folklore. They do not communicate in ordinary language, as if suggesting that it would never be able to express the extent of the protagonist's trauma – but speak a strange tongue specially invented by the playwright. It works on the basis of free association, agglutination, word formation and phonetic similarity, consistently negating the logic behind ordinary English. It might be suggested that in creating this kind of speech, Churchill rejects all 'masculine' features of language, such as logic, clarity and following clear-cut rules, in favour of 'feminine' aspects, such as fluidity, haziness and improvisation. As a result, the Skriker's language is only seemingly incomprehensible. In fact, it turns out to be deep, multi-layered and polisemic, open to psychoanalytic readings.

In her most recent play, *Escaped Alone* (2016), Churchill confronts the topic of female experience of old age, revealing all sorts of anxieties connected to the process. In order to do so, she employs yet another unconventional formal device, juxtaposing a garden tea party uniting four old friends with short monologues full of apocalyptic visions of the modern world falling apart. On the border between these two realities, questions are raised regarding the ways of navigating oneself in the world and the possibility of sharing the most intimate aspects of experience.

The three plays discussed above are radically different in terms of dramatic form, and yet they are all examples of Caryl Churchill's lifelong dedication to searching for new artistic modes of expressing the feminine experience. With every new play Churchill seems to be reminding us that we are still lacking a relevant language, and so she invariably tries to create it anew. The proposed paper will analyse these aspects of Churchill's writing, focusing mainly (but not exclusively) on the three plays listed above.

mgr Agnieszka Czoska i mgr Hanna Kupś

How Female Manga Characters Created by Women Are Perceived by Poles?

Japanese popular culture, concentrated around manga and anime, has been described many times as very different from the mainstream Western popculture (here: comics and animation), especially in its approach to femininity and sexuality. This very general claim is supported by two fields of study mainly: one describing the conservative, traditional gender roles in Japan (not so very different from the Western ones) and another, describing otaku culture with its sexualised figurines and love dolls. We wanted to approach it from a bit different angle, concentrating on Female Gaze (Erik-Soussi 2015), manga created by women, and its perception by Polish audience.

First female mangakas appeared in the '60, partially in effect of great cultural changes and westernization in the post-war Japan (Stockins 2009). They created *shoujo* mangas, comics addressed mostly to young girls. In the beginning, this genre was dominated by male artists, but this changed in '70, with the majority of *shoujo* creators being women, who changed the visual language of the stories substantially. This was also the beginning of the official women rights movement in Japan (Tanaka, 1995). In the '80 *josei* appeared, manga for adult women, which co-occurred with the increase in the number of working women, especially office workers. Moreover, erotic manga for women appeared at that time, while *shoujo* gradually became popular also among male audience. The manga and anime of the '90, with *Sailor Moon* as the best example, was well-received in the West and interpreted as emancipating, feminist, since it presented independent girls, also superheroines (Erik-Soussi, 2015).

Our presentation focuses on the current, XXI-century manga created by women artists. The implementation of Basic Law for a Gender-Equal Society in 1999 resulted in changes in the structure of Japanese society, but similarly to the gender-roles portrayals on Japanese television (Yamamoto, 2014), a conservative image of women in mangas is still present, as shown in previous research (e.g. Yukari, 2014). Additionally to these findings, we wanted to examine how the female protagonists are perceived by readers especially at face value, when the audience sees them for the first time and draws immediate inferences about the characters.

The image of girls in fantasy mangas may, however, depend on whether they are positive or negative characters, with the first ones more “girly” and innocent, while the later ones more “womanly”, with outfits emphasizing their sexuality. Our aim was to ascertain what are the most characteristic features of each group and examine if they are consistent with the Japanese beauty standards or Western influences.

Participants in our study were asked to asses a few characters, positive and negative ones, on the base of two or three black-and-white pictures per character, depicting them with similar facial expressions. They were asked for example to what extent the woman seems to them independent, attractive, intelligent, friendly or antagonistic. We were mostly interested in the dependencies between the assesments of these qualities in the responders who did not know the stories. As the exposure to Asian culture could vary, altering the reception of the given pictures, each participant was also asked, whether she knows the mangas and characters presented and if she was previously interested in topics related to Asia and particularly Japan.